Маріупольський університет

Co-funded by the European Union

Тема 9. Зовнішньоторговельний компонент економічної безпеки ЄС

Навчальна дисципліна «Дослідження економічної безпеки ЄС»

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

Erasmus+ Jean Monnet Module «EU Economic Security Studies» · Project № 101175872 (Грантова угода № 101175872)

План лекції та результати навчання

Co-funded by the European Union

1. Позиції ЄС у світовій торгівлі: дані 2025 р.
2. Структура, партнери та географія торгівлі ЄС
3. Спільна торговельна політика: засади й інструменти
4. Тарифне, нетарифне регулювання та торговельний захист
5. Загрози: тарифи США, «китайський шок 2.0», CBAM
6. Диверсифікація: нові угоди про вільну торгівлю
7. Україна: оновлена DCFTA

Після вивчення теми ви зможете:

- оцінювати місце ЄС у світовій торгівлі та його вразливості
- розрізняти інструменти торговельної політики ЄС
- аналізувати торговельні конфлікти 2025–2026 рр.
- пояснювати умови торгівлі України з ЄС

Ключові поняття теми

Co-funded by the European Union

Зовнішньоторговельна безпека
External trade security

Стан торгівлі, за якого країна мінімізує втрати від зовнішніх шоків і зберігає доступ до ринків і ресурсів.

Спільна торговельна політика
Common Commercial Policy

Виключна компетенція ЄС (ст. 3, 207 ДФЄС): тарифи, торговельні угоди, захист ринку.

Відкрита стратегічна автономія
Open strategic autonomy

Відкритість до торгівлі з готовністю самостійно захищати інтереси та цінності ЄС.

Торговельний захист
Trade defence instruments

Антидемпінгові, компенсаційні та захисні (safeguard) заходи проти недобросовісної конкуренції.

Угода про вільну торгівлю
Free trade agreement (FTA)

Двостороння угода про скасування мит і зниження бар'єрів; DCFTA — поглиблена й всеохоплююча.

Тарифна квота
Tariff-rate quota (TRQ)

Обсяг імпорту за пільговим митом; понад квоту діє вища ставка.

Торгівля ЄС у 2025 р.: ключові цифри

Co-funded by the European Union

€2 645 млрд
експорт товарів за межі ЄС (+2,0%)

€2 512 млрд
імпорт товарів з-поза ЄС (+2,4%)

€4 143 млрд
торгівля всередині ЄС (+2,6%)

+€133,5 млрд
сальдо торгівлі товарами

ЄС — одна з найбільш залежних від торгівлі економік світу

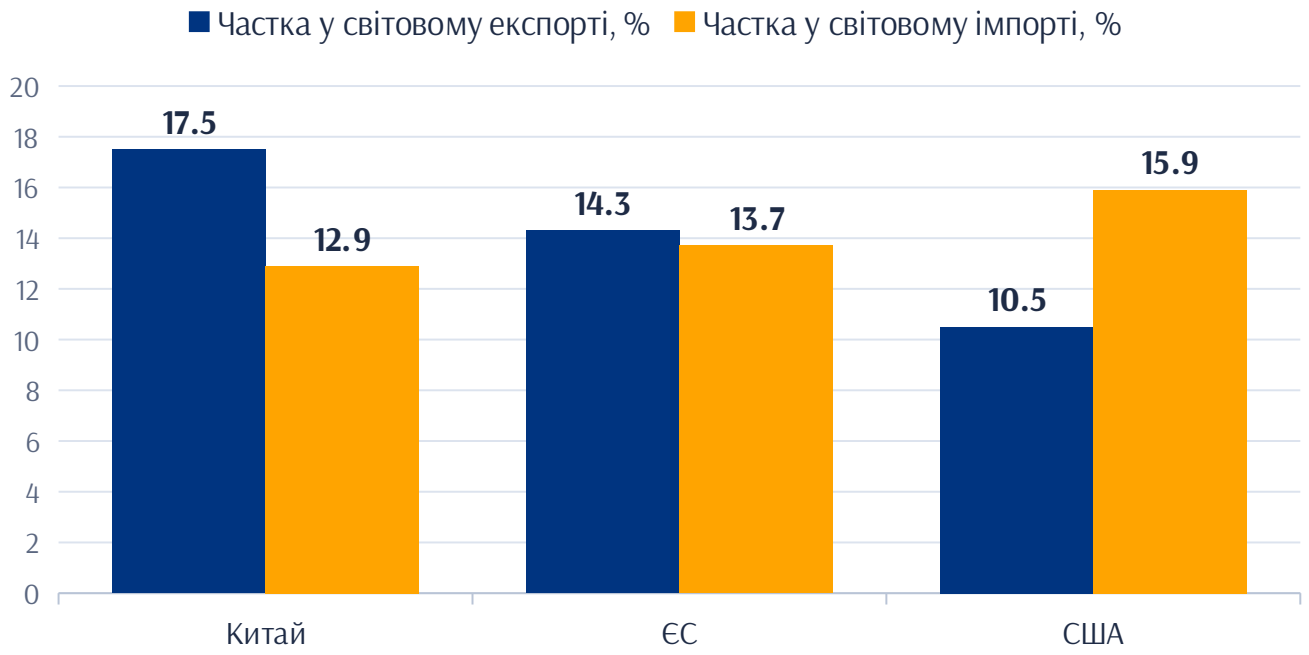
- торгівля товарами приблизно втричі перевищує торгівлю послугами
- ЄС, Китай і США — три найбільші учасники світової торгівлі з 2004 р.
- І кв. 2026 р.: сальдо скоротилося вдвічі — тиск тарифів США та імпорту з Китаю

Джерело: Eurostat, Euro indicators (13.02.2026; 26.05.2026).

Позиції ЄС на світових ринках товарів

Co-funded by the European Union

Частка у світовій торгівлі товарами (без торгівлі всередині ЄС), %

Джерело: Eurostat, International trade in goods (дані 2023 р., без внутрішньої торгівлі ЄС).

2-ге місце ЄС у світовому експорті – після Китаю

2-ге місце у світовому імпорті – після США

≈ 14% частка ЄС у світовій торгівлі товарами

Динаміка торговельного балансу ЄС: шоки 2020–2026 рр.

Co-funded by the European Union

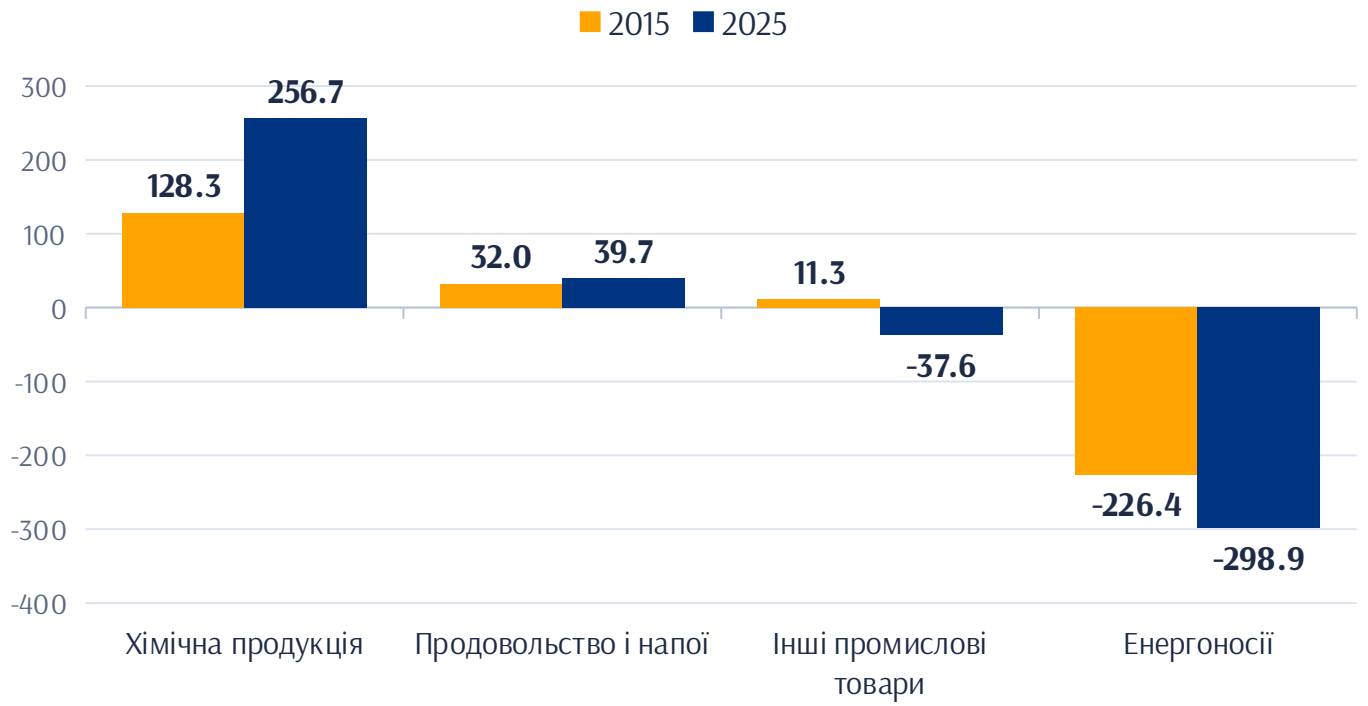
2020	2022	2023	2024	2025	2026
COVID-19 експорт –9,4%, імпорт –11,6%	**Енергетичний шок** дефіцит €436 млрд через ціни на енергоносії	**Нормалізація** імпорт –16,1%, експорт стабільний	**Профіцит** сальдо ≈ +€136–147 млрд	**Тарифна війна** сальдо +€128 млрд; рекордний дефіцит із Китаєм	**Тиск зростає** I кв.: профіцит удвічі менший, ніж рік тому

Висновок: торговельний баланс ЄС – чутливий індикатор зовнішніх шоків: пандемії, енергетичної залежності, тарифних конфліктів.

Структура торгівлі: де ЄС виграє, а де залежить

Co-funded by the European Union

Сальдо торгівлі ЄС за товарними групами, млрд євро

Джерело: Eurostat (26.03.2026).

Сильні позиції

хімія і фармацевтика: профіцит подвоївся; машини та транспорт стабільно компенсують енергетичний дефіцит

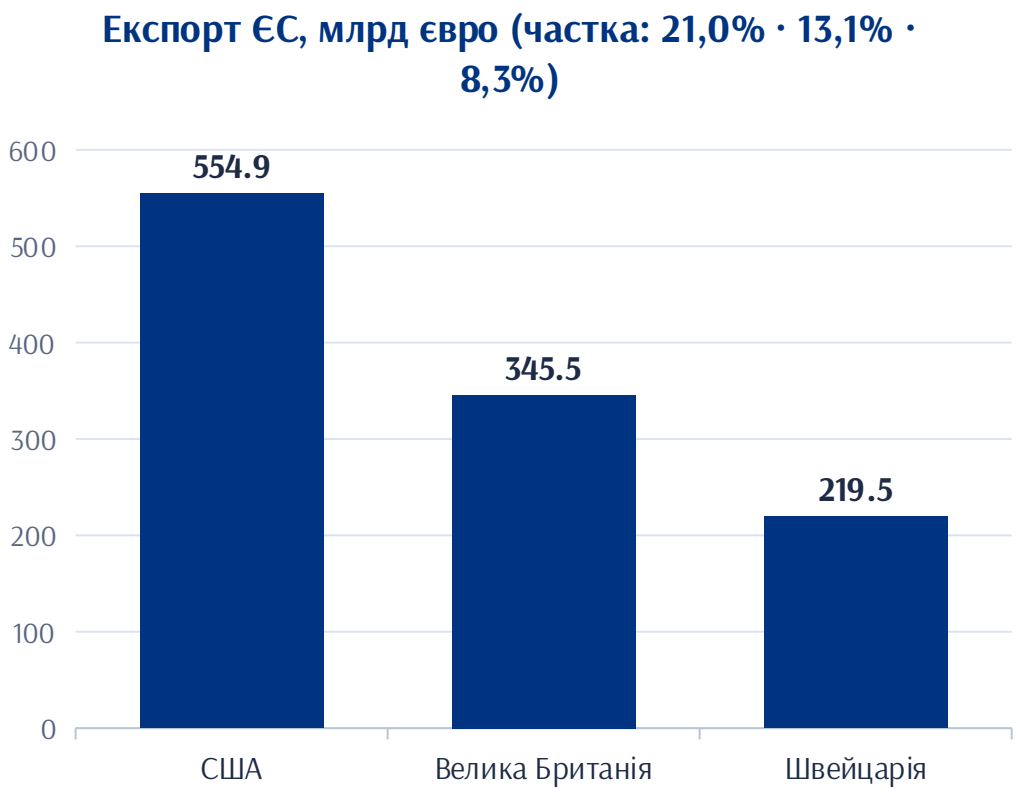
Вразливості

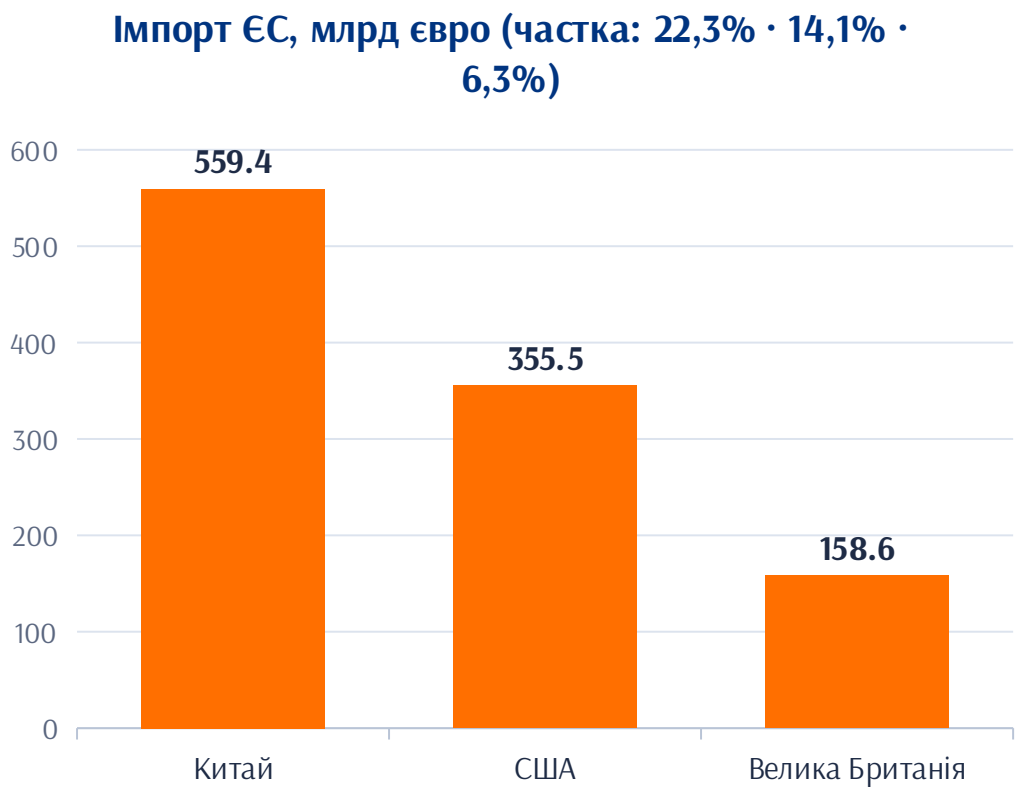
енергетика: дефіцит €298,9 млрд (2022 р. – €649,5 млрд); «інші промислові товари» перейшли з профіциту в дефіцит

Понад 90% торгівлі товарами – несільськогосподарська продукція.

Основні торговельні партнери ЄС у 2025 р.

Co-funded by the European Union

Джерело: Eurostat (26.03.2026). США — головний ринок збуту, Китай — головний постачальник: асиметрія залежностей.

Країни-члени в торгівлі за межами ЄС (2024)

Co-funded by the European Union

Країна	Частка в експорті ЄС	Частка в імпорті ЄС
Німеччина	27,4%	18,6%
Італія	11,8%	9,9%
Франція	10,6%	10,4%
Нідерланди	10,2%	17,8%

«Роттердамський ефект»: високий імпорт Нідерландів пояснюється тим, що значна частина товарів потрапляє в ЄС через порт Роттердам.

Найбільший профіцит, млрд євро

Німеччина	+255,0
Італія	+65,1
Ірландія	+57,1

Найбільший дефіцит, млрд євро

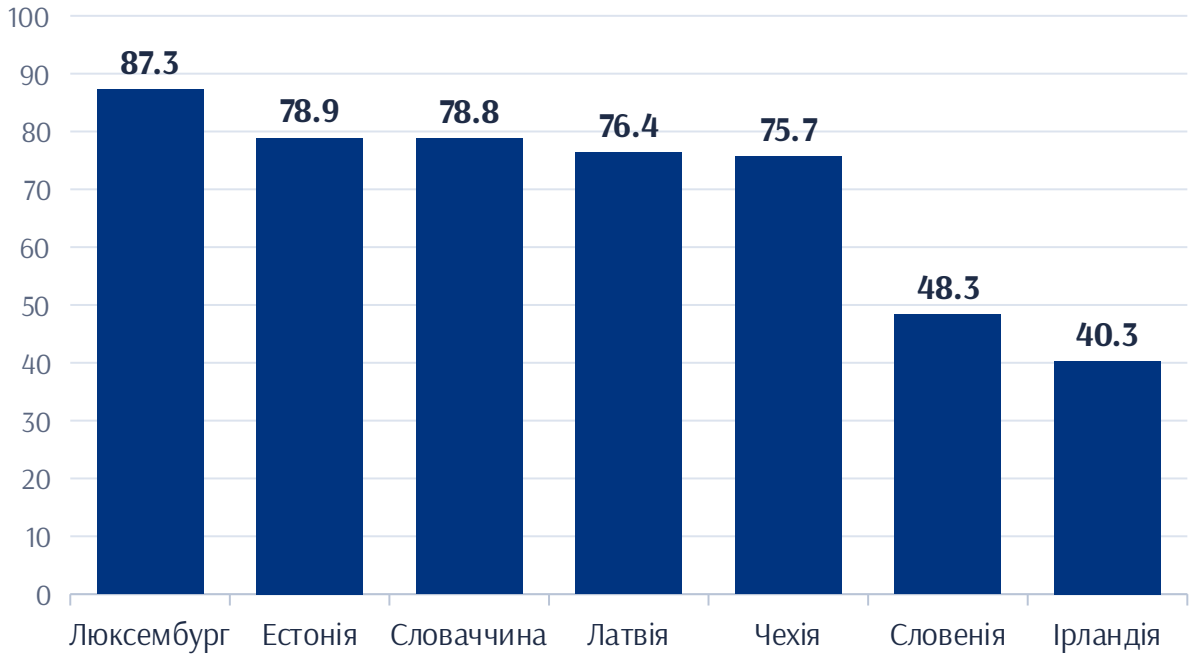
Нідерланди	–170,2
Іспанія	–45,6
Польща	–22,9

Джерело: Eurostat, International trade in goods (2025).

Внутрішній ринок — фундамент торговельної стійкості

Co-funded by the European Union

Частка торгівлі всередині ЄС у загальній торгівлі товарами, 2024, %

Джерела: Eurostat, International trade in goods (2025); Euro indicators (13.02.2026).

+57% торгівля всередині ЄС перевищує експорт за межі ЄС (2025)

25 з 27 країн торгують переважно всередині ЄС (усі, крім Ірландії та Словенії)

21% внеску Німеччини в експорт усередині ЄС

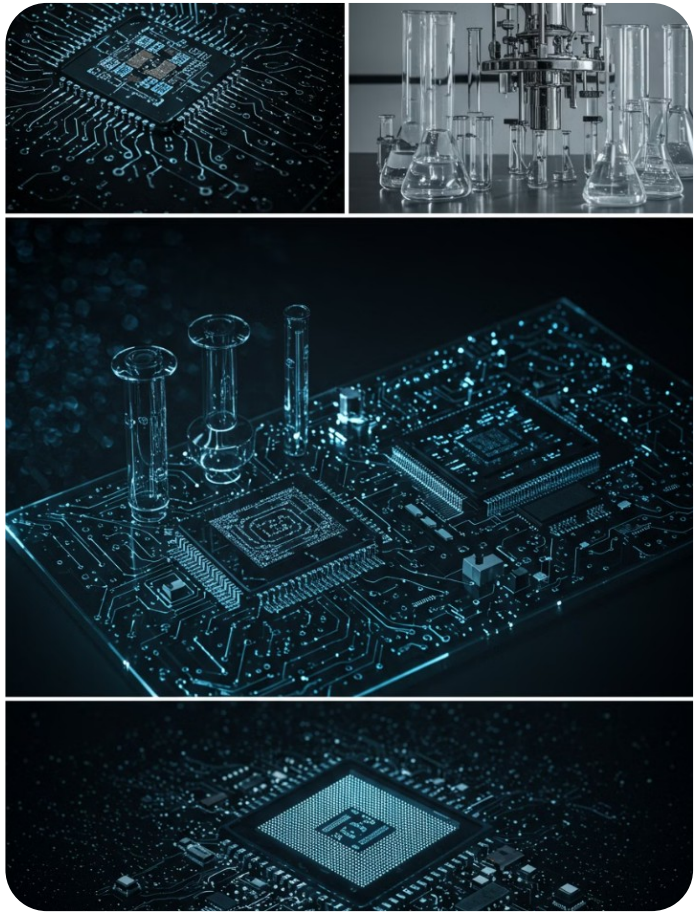
Високотехнологічна торгівля та фармацевтика: взаємні залежності

Co-funded by the European Union

Імпорт високих технологій — €478 млрд (2023)
Китай 32%, США 23%, Швейцарія 7%, Тайвань 6%; електроніка й телеком — 39% імпорту

Експорт високих технологій — €461 млрд (2023)
США 28%, Китай 11%, Велика Британія 10%; фармацевтика — 30%, електроніка 20%, аерокосміка 18%

Фармацевтика — €366,2 млрд експорту (2025)
рекордний профіцит €220,5 млрд; 43,8% експорту — до США → чутливість до тарифів США

Торгівля послугами: профіцит і цифрова залежність

Co-funded by the European Union

€1 568 млрд
експорт послуг за межі ЄС, 2024

€1 374 млрд
імпорт послуг, 2024

€194 млрд
профіцит — максимум за десятиліття

Партнер	Експорт послуг ЄС, 2024
США	€344 млрд (22%)
Велика Британія	€294 млрд (19%)
Швейцарія	€162 млрд (10%)

Безпековий вимір

імпорт послуг зі США — €483 млрд (35%): хмарні, цифрові, ліцензійні послуги → ризик технологічної залежності.

Джерело: Eurostat, International trade in services (2025). Ірландія — 21,3% експорту послуг ЄС.

Спільна торговельна політика: правові засади та процедура

Co-funded by the European Union

Виключна компетенція ЄС з 1957 р. (ст. 3(1)(e), 206–207 ДФЄС): єдині правила для всіх держав-членів; Лісабонський договір посилив роль Європарламенту.

1

Рада ЄС

надає мандат на переговори

2

Європейська комісія

веде переговори від імені ЄС

3

Рада ЄС

ухвалює рішення про підписання

4

Європарламент

надає згоду; змішані угоди – ще й ратифікація державами

Еволюція торговельної стратегії ЄС

Co-funded by the European Union

1957–1968	2006	2015	2021	2023	2025–2026
Митний союз Римський договір; єдиний митний тариф (1968)	**«Глобальна Європа»** конкурентність, нові ЗВТ з Азією	**«Торгівля для всіх»** цінності, прозорість, сталий розвиток	**Відкрита, стала, наполеглива** концепція відкритої стратегічної автономії	**Економічна безпека** de-risking (див. теми 1 і 4)	**Нові угоди** відповідь на тарифи США: прискорення угод

Стратегія 2021 р.: реалізована через Регламент про іноземні субсидії, Інструмент протидії примусу, посилення правозастосування угод.

Тарифне регулювання: Єдиний митний тариф

Co-funded by the European Union

Захист виробників

мито підвищує ціну імпорту й підтримує виробників ЄС

Власні ресурси бюджету ЄС

75% митних надходжень спрямовується до бюджету ЄС; 25% лишається державам на витрати зі збору (з 2021 р.)

Автономні та конвенційні мита

односторонні ставки та ставки за міжнародними угодами (ГАТТ/СОТ)

Тарифні преференції

пільгові ставки для партнерів за ЗВТ і для країн, що розвиваються (GSP)

Нетарифні методи регулювання та технічні бар'єри

Co-funded by the European Union

Квотування

кількісні обмеження і тарифні квоти

Ліцензування і нагляд

дозволи на імпорт, попередній нагляд за потоками

Технічні бар'єри (ТБТ)

взаємне визнання; Стратегія стандартизації 2022 р.

Ринковий нагляд

контроль маркування, безпечності, онлайн-продажів

Санітарні та фітосанітарні заходи

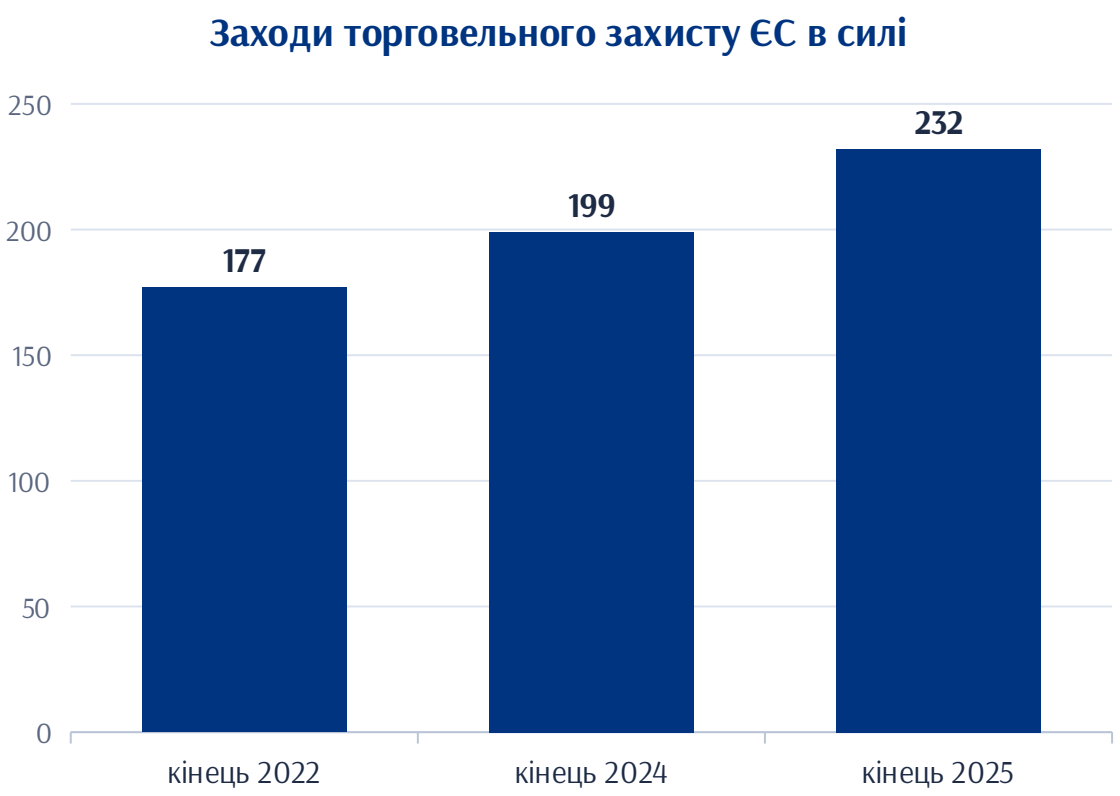
безпечність харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин

Торговельний захист

антидемпінгові, компенсаційні, захисні мита

Торговельний захист ЄС: рекордна активність

Co-funded by the European Union

32 нові розслідування у 2025 р. (33 у 2024 р. — рекорд із 2006 р.)

85 заходів проти Китаю — найбільше серед усіх країн (2024)

≈ 637 тис. робочих місць у промисловості ЄС захищено

181 захід третіх країн проти експорту ЄС

Джерела: 43-й і 44-й щорічні звіти Комісії про торговельний захист (2025, 2026).

Кейс: новий режим захисту ринку сталі (2026)

Co-funded by the European Union

−47%
безмитні квоти: ≈ 18,3 млн т на рік

50%
мито понад квоту (замість 25%)

30
категорій продукції (було 28)

1.10.2026
правило «melt and pour»: доказ країни виплавки

Регламент (ЄС) 2026/1384 з 1 липня 2026 р. замінив тимчасовий захисний захід 2019 р.; мета — протидія глобальним надлишковим потужностям.

Ключові загрози зовнішньоторговельній безпеці ЄС

Co-funded by the European Union

Тарифна політика США

15% «стеля» на більшість товарів ЄС; 50% на сталь і алюміній

«Китайський шок 2.0»

надлишкові потужності, переорієнтація китайського експорту на ЄС

Експортні обмеження

контроль Китаю над рідкісноземельними металами (докладно – тема 4)

Війни та логістика

війна Росії проти України, морські шляхи, санкції

Технологічна залежність

мікросхеми, хмарні послуги, кібербезпека

Кліматичне регулювання

CBAM і стандарти сталого розвитку як нові бар'єри

ЄС — США: від тарифної війни до угоди «Тернберрі»

Co-funded by the European Union

бер.–квіт. 2025

Тарифи США

сталь, алюміній, авто; «День визволення»: 20% (відкладено до 10%)

27.07.2025

Тернберрі

політична угода: «стеля» мит США — 15%

21.08.2025

Спільна заява

ЄС скасовує мита на промислові товари США

20.02.2026

Верховний суд США

мита за IEEPA визнано незаконними; нові 10–15% за розд. 122

16.06.2026

Європарламент

схвалив регламенти (440 «за») із застереженням про призупинення

Урок для безпеки: асиметрична угода стабілізує торгівлю, але робить ЄС залежним від політичних рішень партнера.

ЄС — Китай: рекордний дефіцит і «китайський шок 2.0»

Co-funded by the European Union

Джерела: Eurostat (10.04.2026); PISM (2026).

−€359,8 млрд — дефіцит ЄС із Китаєм у 2025 р. (+15%)

29,5% — імпорту з Китаю – електричні машини й обладнання

98% — сонячних панелей, що використовуються в ЄС, – імпорт із Китаю

1,1 млн — автомобілів імпортовано з Китаю у 2025 р.

Диверсифікація: мережа угод про вільну торгівлю

Co-funded by the European Union

Найбільша у світі мережа: понад 40 угод із ≈ 70 країнами; у 2025–2026 рр. — найактивніший період укладання угод.

МЕРКОСУР

підписано 17.01.2026; тимчасове застосування з 1.05.2026

Індія

переговори завершено 27.01.2026; ринок ≈ 2 млрд осіб

Індонезія

CEPA: переговори завершено у 2025 р., набуття чинності — 2027 р.

Австралія

переговори завершено у 2026 р.

Сінгапур

угода про цифрову торгівлю підписана 20.01.2026

У переговорах

Малайзія, Філіппіни, Таїланд, ОАЕ

Торговельні преференції для країн, що розвиваються (GSP)

Co-funded by the European Union

1

Стандартна GSP

зниження мит для країн із низьким і нижчим середнім доходом

2

GSP+

додаткові пільги в обмін на виконання 27 міжнародних конвенцій (права людини, праця, довкілля)

3

«Все, крім зброї» (EBA)

безмитний і безквотний доступ для найменш розвинених країн

Статус: чинну схему продовжено до кінця 2027 р., нова регламентна база ще узгоджується; Індонезія втрачає GSP з 2027 р. як країна з високим доходом. Преференції – інструмент як розвитку, так і впливу ЄС (умови щодо міграції, прав людини, довкілля).

CBAM: вуглецеве коригування на кордоні

Co-funded by the European Union

Регламент (ЄС) 2023/956

ціна вуглецю для імпорту цементу, чавуну і сталі, алюмінію, добрив, електроенергії, водню

мета — запобігти «витоку вуглецю» і вирівняти умови з виробниками ЄС, які платять за ETS

1.01.2026	початок остаточного періоду: імпорт лише уповноваженими декларантами
50 т	річний поріг звільнення на імпортера (спрощення 2025 р.)
1.02.2027	початок продажу сертифікатів CBAM за імпорт 2026 р.
2028	запропоноване поширення на продукцію нижчих переділів

Як ЄС пом'якшує зовнішньоторговельні ризики

Co-funded by the European Union

Диверсифікація

нові ЗВТ, партнерства щодо сировини, зменшення залежності від одного постачальника

Торговельний захист

антидемпінгові та компенсаційні мита, нові захисні режими (сталь)

Моніторинг потоків

робоча група з нагляду за імпортом для виявлення перенаправлення торгівлі (2025)

Конкурентоспроможність

інновації, Чиста промислова угода, цифрова інфраструктура

Розмежування з іншими темами: інструмент протидії примусу, скринінг інвестицій, експортний контроль і критичні технології — у темах 1 і 4; тут — інструменти торговельної політики.

Україна — ЄС: оновлена поглиблена та всеохоплююча ЗВТ

Co-funded by the European Union

Етапи

2016 – початок дії DCFTA

06.2022–06.2025 – автономні торговельні заходи («торговельний безвіз»)

29.10.2025 – набрав чинності оновлений режим (ст. 29 Угоди про асоціацію)

€67,2 млрд – товарообіг 2024 р., удвічі більше, ніж у 2016 р.

Товар	Квота до	Нова квота, т
Мед	6 000	35 000
Цукор білий	20 070	100 000
Яйця	6 000	18 000
М'ясо птиці	90 000	120 000
Пшениця	1 000 000	1 300 000

Умови: захисне застереження для ЄС і окремих держав; доступ залежить від наближення України до стандартів ЄС до 2028 р.; квоти нижчі за обсяги експорту 2024 р.

Висновки

Co-funded by the European Union

1. ЄС – другий у світі експортер та імпортер товарів; його добробут критично залежить від відкритої торгівлі.
2. Сильні позиції (хімія, фармацевтика, машини) поєднуються з вразливостями (енергетика, Китай, США).
3. Спільна торговельна політика – виключна компетенція ЄС із широким набором тарифних і нетарифних інструментів.
4. 2025–2026 рр.: тарифний шок США та «китайський шок 2.0» посилили торговельний захист і диверсифікацію.
5. Для України оновлена DCFTA і CBAM визначають умови доступу до ринку ЄС на шляху до членства.

Питання для самоперевірки та обговорення

Co-funded by the European Union

1. Яке місце посідає ЄС у світовій торгівлі товарами?
2. Які товарні групи формують профіцит, а які — дефіцит ЄС?
3. Що таке «Роттердамський ефект»?
4. Хто і як ухвалює торговельні угоди ЄС?
5. Які нетарифні інструменти застосовує ЄС?
6. Чому угоду «Тернберрі» вважають асиметричною?
7. Як ЄС реагує на зростання імпорту з Китаю?
8. Що змінила оновлена DCFTA для українських експортерів?

Рекомендовані джерела

Co-funded by the European Union

Нормативні та стратегічні документи

- Договір про функціонування ЄС, ст. 206–207.
- European Commission. Trade Policy Review: An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy (2021).
- Регламент (ЄС) 2023/956 (CBAM); 2025/2083 (спрощення).
- Регламент (ЄС) 2026/1384 (захист ринку сталі).
- Рішення Комітету асоціації Україна – ЄС № 3/2025.

Дані та аналітика

- Eurostat. International trade in goods / services (2025–2026).
- Eurostat. Trade in goods with China in 2025 (10.04.2026).
- European Commission. 44th Annual Report on Trade Defence (2026).
- European Parliament. EU-US trade: Parliament gives its green light (16.06.2026).
- DG Trade. EU-Ukraine DCFTA (policy.trade.ec.europa.eu).

Маріупольський університет

Co-funded by the European Union

Дякую за увагу!

Співфінансовано Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки належать лише автору(-ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не несуть за них відповідальності.

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.